



LIETUVOS BANKŲ AKTYVŲ IR PASYVŲ VALDYMO STRATEGIJOS EKONOMIKOS NUOSMUKIO SĄLYGOMIS IR ĮTAKA PASKOLŲ PORTFELIO KOKYBEI

Angelė Lileikienė^{1,2}, Gintarė Žebrauskytė¹
Šiaulių universitetas¹, VšĮ Vakarų Lietuvos verslo kolegija²

Anotacija

Straipsnyje analizuojama komercinių bankų vedama aktyvų ir pasyvų valdymo strategija ekonomikos nuosmukio laikotarpiu ir kaip pasirinkta strategija įtakoja paskolų portfelio kokybę. Straipsnyje pateikiami esminiai aktyvų ir pasyvų valdymo strategijų ir paskolų portfelio sampratos ir portfelio formavimo ir valdymo principai. Pateikiama atlikto tyrimo, kurio metu buvo analizuojamas komercinių bankų paskolų portfelis, vertinant portfelio kiekybinius ir kokybinius pokyčius, rezultatai, Lietuvos ekonomikai perėjus į nuosmukio fazę, taip pat identifikuojami pagrindiniai ekonominiai rodikliai, sąlygoję strategijų pasirinkimą ir portfelio kokybės pasikeitimą.

RAKTINIAI ŽODŽIAI. Bankų sistema, aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos, paskolų portfelis, paskolų portfelio kokybė, ekonomikos nuosmukis.

Įvadas

Aktyvų ir pasyvų valdymo tikslas – koordinuoti banko aktyvų ir pasyvų reguliavimą, siekiant didinti banko akcinio kapitalo rinkos vertę ir spragos dydis. Spragos dydis apskaičiuojamas kaip skirtumas tarp jautrių palūkanų normų aktyvų ir jautrių palūkanų normų pasyvų verčių. Tam, kad būtų galima valdyti spragos teikiamą informaciją, skiriamos aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos. Nuo pasirinktos aktyvų ar pasyvų valdymo strategijos priklauso palūkanų normos pokyčio įtaka banko ekonominei aktyvų ir pasyvų vertei.

Kreditavimo operacijos užima svarbią vietą bankininkystės versle, kadangi paskolų teikimas yra viena iš pagrindinių bankų aktyvinių operacijų rūšių, duodanti daugiausia pajamų, tačiau galinti būti ir didžiausiu rizikos šaltiniu (Gagilaitė, N. (2008), Zelgave, E. Romanova, I. (2009), Kancerevyčius, G. (2009), Kropas, S. (2009), Eshlaghy, A. T., Shahriari, M. (2011) ir kt.). Pastaruoju metu šalies ekonomika yra neįsivaizduojama be banko kredito. Kreditai sudaro sąlygas verslo, tarptautinio bendradarbiavimo, tarptautinės prekybos plėtrai.

Lietuva yra viena iš daugelio atviros ekonomikos sąlygomis veikiančių valstybių, todėl šalies bankų sistemos stabilumas priklauso tiek nuo šalies, tiek nuo pasaulinės ekonomikos ir finansų rinkos būklės. Bankininkystės sektorius yra įvardijamas kaip ekonomikos atspindys. 2007 m. JAV būsto paskolų rinkoje prasidėjusi finansų krizė, sukėlė didžiausią nuo JAV Didžiosios depresijos laikų ekonomikos nuosmukį. Jo mastą rodo ir tai, kad ekonomikos nuosmukis, prasidėjęs JAV palietė daugelį pasaulio valstybių, taigi, šis nuosmukis pasireiškė globaliu poveikiu. Netrukus, ekonomikos nuosmukis paveikė visus Lietuvos ekonomikos sektorius: prekių ir paslaugų rinką, žaliavų ir finansų rinkas. Dėl sulėtėjusios ekonomikos įmonės patyrė nuostolius, mažino darbuotojų

skaičių, atlyginimus, mažėjo šalies vidaus paklausa. Visa tai turėjo įtakos tiek paskolų srautui į šalies ekonomiką, tiek paskolų portfelio struktūrai ir jo kokybei. Bankai, atsižvelgdami į blogėjančią šalies ekonominę situaciją ir siekdami sumažinti riziką, mažino kreditų pasiūlą. (Leika M. (2008), Kancerevyčius, G. (2009), Kropas (2009), S., Lakštutienė, A., Breiterytė, A., Rumšaitė, D. (2009), Račickas, E., Vasiliauskaitė, A. (2010)).

Objektas – Lietuvos komercinių bankų vedamos aktyvų ir pasyvų strategijos, įtakojančios paskolų portfelį.

Tikslas – atlikti Lietuvos bankų sistemos aktyvų ir pasyvų strategijų ir paskolų portfelio analizę, siekiant nustatyti ekonomikos nuosmukio poveikį paskolų srautui į šalies ekonomiką bei paskolų portfelio kokybei.

Uždaviniai:

1. išanalizuoti banko aktyvų ir pasyvų valdymo strategijas, paskolų portfelį, atskleidžiant paskolų portfelio esmę, pagrindinius paskolų portfelio formavimo ir valdymo principus.

2. atlikti Lietuvoje veikiančių bankų paskolų portfelio retrospektyvinę analizę, atskleidžiant paskolų portfelio struktūros, dinamikos ir kokybės pasikeitimą 2006-2011 m. laikotarpiu bei įvertinti makroekonominį rodiklių pokyčio poveikį paskolų portfelio apimties pasikeitimui ekonomikos nuosmukio metu.

Tyrimo metodai: abstrahavimo, indukcijos, dedukcijos, statistinių duomenų analizės metodai (retrospektyvos, augimo tempų skaičiavimas, daigianarės analizės metodas), grafinis duomenų vaizdavimas.

Aktyvų ir pasyvų valdymo strategijų ir paskolų portfelio esmė, formavimo principai ir valdymas

Kadangi bankas, įvertindamas rinkos palūkanų normos pokyčio tendencijas, sąmoningai pasirenka, ar jis stengsis laikytis teigiamo, neigiamo ar nulinio jautrių palūkanų normų aktyvų ir jautrių palūkanų normų pasyvų

verčių skirtumo, skiriamos trys aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos: teigiamo, neigiamo ir nulinio skirtumo aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos. Iliustruotai aktyvų ir pasyvų valdymo strategijų samprata pateikiama 1 pav.

Nulinio skirtumo strategija		Teigiamo skirtumo strategija		Neigiamo skirtumo strategija	
Aktyvai kintančia palūkanų norma	[sipareigojimai kintančia palūkanų norma]	Aktyvai kintančia palūkanų norma	[sipareigojimai kintančia palūkanų norma]	Aktyvai kintančia palūkanų norma	[sipareigojimai kintančia palūkanų norma]
Aktyvai fiksuota palūkanų norma	[sipareigojimai fiksuota palūkanų norma]	Aktyvai fiksuota palūkanų norma	[sipareigojimai fiksuota palūkanų norma]	Aktyvai fiksuota palūkanų norma	[sipareigojimai fiksuota palūkanų norma]

1 pav. Aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos

Šaltinis: Miller, R. L., VanHoose, D. D. Money, Banking and Financials Markets, 2000.

Tokių banko aktyvų ir pasyvų valdymo strategijų skirstymą pateikia tiek užsienio (R. L. Miller, D. D. VanHoose, 2004) tiek ir lietuvių (A. Lileikienė, J. Martinkienė, 2005) autoriai. Kituose užsienio autorių moksliniuose šaltiniuose (M. Crouhy, Dan Galai ir R. Mark, 2000) ir pasaulinio lygio finansų priežiūros asociacijų periodiniuose leidiniuose (World Council of Credit Unions, Examination Process – Asset Liability Management Review, October 30, 2002) nagrinėjama spragos skirtumo teikiama nauda bankui. Šiuose šaltiniuose prieinama vieninga nuomonė, kad kiekvienas komercinis bankas strategiškai pagal savo prognozes gali tikslingai nuspręsti, ar savo aktyvų ir pasyvų struktūroje palaikyti daugiau aktyvų kintančia palūkanų norma, ar vis dėlto turėti daugiau pasyvų kintančia palūkanų norma. Tai priklauso nuo komercinio banko gebėjimo prognozuoti finansų rinkos palūkanų normos pokyčius ir gebėjimo valdyti paskolų portfelį. Pasak I. Mačerinskienės, L. Ivaškevičiūtės (2008), banko paskolų portfelis – tai visuma banko suteiktų paskolų tam tikram laikotarpiui arba visuma banko paskolų likučių tam tikru laiko momentu. Paskolų portfelis gali būti apibūdinamas ir kaip visuma banko išduotų kreditų, klasifikuojamų pagal įvairius kriterijus: skolininkų tipą, terminą, apdraudimą, paskolos suteikimo būdą, palūkanų rūšis ir pan. Paskolų portfelį autoriai apibūrina ir kaip banko suteiktų paskolų visumą, siekiant gauti pelną palūkanų pavidalu (G. Kancerevyčius (2009), A. V. Rutkauskas ir kt. (2009), G. Smalenskas (2008), Henke, S., Burghof, H. P., Rudolph, B. (1998)). Banko paskolų portfelio struktūra priklauso nuo to, kokią rinkos segmentą aptarnauja bankai, kokio dydžio yra bankas, koks banko kapitalo dydis (nuo banko kapitalo dydžio priklauso kredito sumos, kurios gali būti suteikiamos vienam skolininkui), kokią aktyvų ir pasyvų valdymo strategiją pasirenka bankas, personalo kvalifikacija bei laukiamos pajamos. Laukiamos pajamos yra gana svarbus aspektas, į kurį atsižvelgiama formuojant

paskolų portfelį, nes bankas, siekdamas uždirbti pelną, kreditinius išteklius nukreips būtent į tas sritis, iš kurių tikėtis gauti didžiausias pajamas, tam taikydami skirtingas aktyvų ir pasyvų valdymo strategijas.

Jei palūkanų norma turi tendenciją kilti, bankui verta palaikyti didesnę aktyvų vertę kintančia palūkanų norma ir laikytis teigiamo skirtumo aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos [26]. Tai reiškia, kad bankas perkainuos savo aktyvus didesne suma, nei bus perkainuoti pasyvai. Tokiu atveju, bankas padidins išduodamų kreditų palūkanas tokiai paskolų portfelio apimčiai, kuri viršys turimų depozitų arba kitų įsipareigojimų apimtį, kuriai bankas privalės padidinti mokamas palūkanas pakilus rinkos palūkanų normai. Pakilusi rinkos palūkanų norma automatiškai didina banko grynąsias palūkanų pajamas ir keičia paskolų portfelio struktūrą. Bankai, teikdami kreditus siekia maksimalaus pelno, minimalios rizikos bei klientų skaičiaus didėjimo, tačiau norėdami pasiekti šiuos tikslus, turi turėti konkrečią aktyvų ir pasyvų valdymo politiką ir tinkamai valdyti paskolų portfelį konkrečiu momentu. Bendrąja prasme paskolų portfelio valdymą galima apibūrinti kaip vieną svarbiausių banko veiklų, siekiant uždirbti maksimalų pelną iš teikiamų paskolų, esant minimaliai rizikai (Eshalghy, A. T., Shahriari, M. (2011)). Šalies ekonominė raida lemia bankų aktyvų ir pasyvų formavimo strategijas, kas tiesiogiai įtakoja paskolų portfelio kokybę. Plečiantis bankų veiklos sritis, augantis naujų bankinių paslaugų poreikis ir didėjanti konkurencija verčia bankus nuolat peržiūrėti savo aktyvų ir pasyvų valdymo politiką ir jos tendencijas. Aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos atsiradimas – tai tarsi priemonė, kurią bankas gali valdyti, realizuodamas tokius veiksmus kaip likvidumas ir pelningumas. Iš

kitos pusės, taikoma aktyvų ir pasyvų strategija ir paskolų portfelio struktūra priklauso ir nuo ekonomikos ciklo.

Ekonomikos pakilimo laikotarpiu bankai suteikia daugiau paskolų, o kai šalyje yra ekonomikos nuosmukis – bankų kreditų portfelis susitraukia. Taip yra todėl, kad nepalanki vidaus makroekonominė situacija sąlygoja blogėjančią skolininkų padėtį, t.y. ekonomikos nuosmukio metu mažėja verslo ir gyventojų pajamos, auga nedarbo lygis, didėja įmonių patiriami nuostoliai, auga bankrotų skaičius bei keičiasi lūkesčiai dėl ateities. Mažėjant pajamoms, mažėja ir gyventojų santaupos, t.y. mažiau pinigų atnešama į bankus indėlių forma. Tai rodo, kad finansų rinkos dalyviai (verslas ir namų ūkiai) ėmė „vartoti“ sukauptas santaupas. Mažėjant galimybei pritraukti lėšas vidaus rinkoje, stiprėja bankų konkurencija dėl indėlių, kyla indėlių palūkanų normos. Taigi, viena iš bankų paskolų pasiūlos mažėjimo priežasčių yra nepakankami finansiniai ištekliai. R. Šarkino (2008) ir S. Kropo (2009) teigimu, dar viena priežastis, sąlygojanti bankų paskolų pasiūlos mažėjimą, yra konservatyvus skolininkų vertinimas siekiant išvengti kredito rizikos, todėl esant ekonomikos nuosmukiui, bankai sugriežtina paskolų suteikimo sąlygas nesuteikdami paskolų abejotiniems klientams, kurie jautriai reaguoja pasikeitus ekonominei situacijai (Lakšutienė, A., Breiterytė, A., Rumšaitė, D. (2009), Stankevičius, P. (2010)). Bankai vertindami ūkio subjektų riziką naudoja pagal priežiūros institucijų rekomendacijas patvirtintus rizikos modelius, kurie vis dažniau atmeta įmonių prašymus. Ekonomikos nuosmukio metu didėjant skolininkų nemokumo rizikai bei pabrangus skolinimuisi tiek vidaus, tiek tarptautinėse rinkose bankai mažina paskolų srautą į šalies ekonomiką.

Lietuvos bankų sistemos aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos

Svarbiausias aktyvų ir pasyvų valdymo uždavinys – palūkanų pajamų valdymas nepažeidžiant banko priimtino likvidumo ir saugumo lygio. Valdant aktyvus ir pasyvus siekiama koordinuoti bankų aktyvų ir pasyvų veiklą didinant akcinio kapitalo rinkos vertę. Aktyvų ir pasyvų straipsniai, kurių palūkanų pajamos ar sąnaudos keičiasi, kintant rinkos palūkanų normai per tam tikrą laiko tarpą, yra laikomi jautriais palūkanų normos pokyčiams. Aktyvų ir pasyvų straipsniai, kurių palūkanų pajamos ar išlaidos nesikeičia, kintant rinkos palūkanų normai per tą patį ataskaitinį laiko periodą, yra laikomi nejautriais palūkanų normos pokyčiams. Spragos analizė rodo, kad šis skirtumas gali būti tiek teigiamas, tiek neigiamas, tiek nulinės reikšmės. Iš esmės spragos analizė komercinio banko aktyvų ir pasyvų valdymo kontekste leidžia ne tik valdyti banko likvidumą balanso straipsnių perkainojimo terminų atžvilgiu, bet ir padidinti laukiamą pelną (sumažinti nuostolį), keičiantis rinkos palūkanų normai. Spragos metodo skaičiavimo už 2011 m. pateikiama Šiaulių banko pavyzdžiu (1 lentelė)

AB "Šiaulių bankas" spragos metodo skaičiavimo duomenys 2011 m. (tūkst. Lt)

Rodikliai	Jautrūs palūkanų normai					Nejautrūs palūkanų normai	Iš viso
	Laiko ribos jautrumui	iki 1 mėn.	1-3 mėn.	3-6 mėn.	6-12 mėn.	virš 1 metų	
Pinigai ir pinigų ekvivalentai		1500					222344
Gautinos sumos iš kitų bankų		755	122		1285	1968	17
Prekybiniai VP				6758	7643	1815	358
Klientams suteiktos paskolos, lizingo gautinos sumos		414542	555902	729296	216125	104709	49184
Investiciniai VP			18783	20685	22088	272104	1689
Investicijos į dukterines įmones							16889
Nematerialus turtas							894
Ilgalaikis materialus turtas							47578
Kitas turtas							16533
Iš viso turto		416797	574807	756739	247141	380596	355486
Išskolinimai kitiems bankams ir finansų institucijoms		188147	133637	108146	15878		25092
Klientams mokėtinos sumos		227728	264313	366764	464553	87985	499724
Išleisti skolos VP				15274	7787	22223	
Kiti išsipareigojimai							6707
Akcininkų nuosavybė							297608
Iš viso išsipareigojimų ir acnininkų nuosavybės		415875	397950	490184	488218	110208	829131

Tyrimo eigoje išaiškinta, kad AB „Šiaulių banko“ 2009 – 2011 m. spragos analizės rezultatus, galima teigti, kad banke vykdoma aktyvų ir pasyvų valdymo strategija apima tokius pagrindinius aspektus, kaip laikotarpiu iki 3 mėn. bankas stengiasi minimizuoti galimai netikėtą palūkanų pasikeitimo riziką ir užtikrinti nulinio skirtumo

aktyvų ir pasyvų valdymo strategiją. Laikotarpiu nuo 3 mėn. iki 6 mėn. ir virš 1 metų bankas laikosi teigiamo skirtumo strategijos. Virš 1 metų laikotarpiu per 2009-2011 m. jautrių aktyvų ir jautrių pasyvų santykis buvo itin didelis ir per 2009-2010 m. padidėjo nuo 5,75 iki 6,64, o per 2010-2011 m. sumažėjo nuo 6,64 iki 3,45, nors ir

toliau rodė aiškiai banko aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos politiką ilgalaikiu periodu. Laikotarpiu nuo 6 iki 12 mėn. bankas laikėsi neigiamo skirtumo strategijos, o

tai rodo, kad šiuo periodu mažiau teikė paskolų ir įsigijo vertybinių popierių nei turėjo išsipareigojimų. Tai turėjo įtakos ir GAP. (2 lentelė)

AB "Šiaulių bankas" spragos metodo rezultatai 2011 m. (tūkst. Lt)

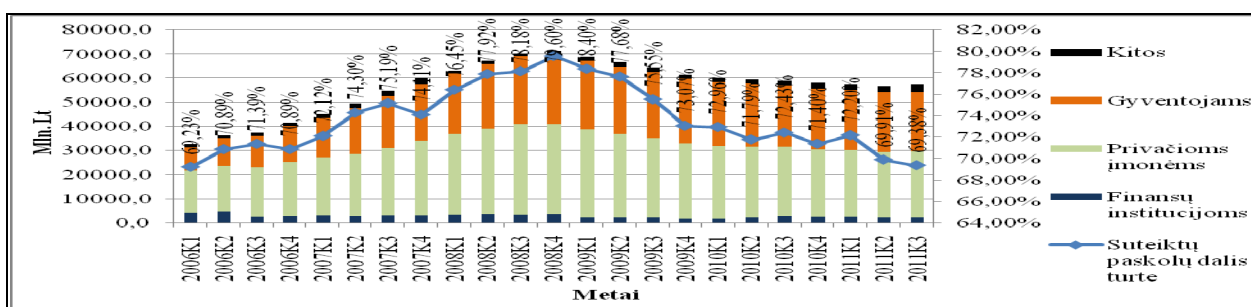
Rodikliai Laiko ribos jautrumui	Jautrūs palūkanų normai					Nejautrūs palūkanų normai	Iš viso
	iki 1 mėn.	1-3 mėn.	3-6 mėn.	6-12 mėn.	virš 1 metų		
Aktyvai	416797	574807	756739	247141	380596	355486	2731566
RSA	416797	574807	756739	247141	380596		2376080
Išsipareigojimai ir nuosavybė	415875	397950	490184	488218	110208	829131	2731566
RSL	415875	397950	490184	488218	110208		1902435
Spraga (GAP)	922	176857	266555	(241077)	270388		473645
GAP koef. (RSA/RSL)	1,00	1,20	1,54	0,51	3,45		1,25

Paskolų portfelio retrospektyvos analizė

2007 m. JAV prasidėjusi finansų krizė peraugo į realiojo sektoriaus krizę ir daugelio pasaulio šalių ekonomikoje jaučiamas gilus ekonomikos nuosmukis, kuris stebimas tiek besivystančiose, tiek išsivysčiusiose šalyse. Ekonomikos nuosmukio laikotarpiu blogėjantys pagrindiniai ekonominiai rodikliai sąlygoja neigiamus pokyčius visose ekonomikos sektoriuose – ne išimtis ir finansų sektorius. Lietuvos banko apžvalgoje (2009) pažymima, kad finansų sektorius, o ypač bankai yra svarbi Lietuvos ekonomikos dalis. Šalies ekonominė raida lemia bankų paskolų portfelio kokybę bei patiriamus nuostolius (A. Lakštutienė, A. Breiterytė, D. Rumšaitė (2009)).

Lietuvos bankų sistemos paskolų portfelio svarba bankų veiklai atskleidžiama vertinant klientams suteiktą

paskolų lyginamąjį svorį bankų aktyvuose. Klientams suteiktos paskolos Lietuvos banko skirstomos į paskolas suteiktas privačioms įmonėms, paskolas suteiktas finansų institucijoms, paskolas gyventojams bei kitas paskolas. Kitos paskolos apima valdžios institucijoms bei valstybinėms ir savivaldybės įmonėms suteiktas paskolas. 1.1 pav. yra vaizduojami duomenys apie tai, kokią Lietuvoje veikiančių bankų turto dalį sudaro klientams suteiktos paskolos bei Lietuvoje veikiančių bankų paskolų portfelio apimties ir struktūriniai pokyčiai analizuojamu 2006-2011 m. laikotarpiu.



2 pav. Lietuvos bankų sistemos paskolų portfelio dinaminiai ir struktūriniai pokyčiai ir paskolų portfelio dalis turte 2006-2011 m.

Vertinant Lietuvos banko pateikiamus duomenis apie šalyje veikiančių bankų paskolų portfelį bei jo lyginamąjį svorį banko aktyvuose galima teigti, kad klientams suteiktos paskolos vidutiniškai per ketvirtį sudarė 73,70 proc. bankų turto. Klientams suteiktos paskolos didžiausią bankų aktyvų dalį sudarė 2008 m. ketvirtąjį ketvirtį (79,60

proc.), o mažiausią – 2006 m. pirmąjį ketvirtį (69,23 proc.).

Pagal 2 paveikslą pateikiamus duomenis galima teigti, kad visą analizuojamą laikotarpį galima suskirstyti į dvi grupes: paskolų portfelio dalies bankų turte didėjimo ir mažėjimo laikotarpius. Nuo 2006 m. pirmojo ketvirčio iki

2008 m. ketvirtojo ketvirčio yra stebimas paskolų portfelio dalies banko turte didėjimas (išskyrus 2007 m. ketvirtąjį ketvirtį). Paskolų portfelio dalies bankų turte sumažėjimą 2007 m. ketvirtąjį ketvirtį sąlygojo tai, kad bankų turtas šiuo laikotarpiu didėjo didesniu tempu nei klientams suteiktos paskolos. 2006-2008 m. laikotarpiu klientams suteiktų paskolų dalis bankų aktyvuose padidėjo 10,37 procentinio punkto. 2008 m. ketvirtąjį ketvirtį įvyko lūžis, po kurio yra stebimas klientams suteiktų kreditų dalies banko turte mažėjimas: nuo 2008 m. ketvirtojo ketvirčio iki 2011 m. trečiojo ketvirčio sumažėjo 10,22 procentinio punkto.

Tyrimo eigoje išsiaiškinta, kad visu analizuojamu laikotarpiu Lietuvos banko licenciją turinčių komercinių bankų, užsienio bankų atstovybių, užsienio bankų filialų bei kitų ES bankų, veikiančių Lietuvos Respublikoje neįsteigus filialų, klientams suteiktos paskolos sudaro didžiąją bankų aktyvų dalį, todėl, galima teigti, kad neigiami paskolų portfelio pokyčiai gali turėti įtakos banko veiklai. M. Leikos teigimu (2008), Lietuvos bankų sistema remiasi tradicinės

bankininkystės modeliu, koncentruodama savo investicijas į paskolų teikimą. Tokiu būdu Lietuvoje veikiantys bankai apsisaugo nuo nepalankių pokyčių vertybinių popierių rinkoje, tačiau stiprina kredito rizikos poveikį bankų veiklai. Lietuvos banko finansinio stabilumo apžvalgoje (2009) teigiama, kad Lietuvos bankų paskolų portfelio dalis aktyvuose, lyginant su kitu turtu, yra viena didžiausių ES valstybėse. Kitose ES valstybėse klientams suteiktos paskolos bankų aktyvuose sudaro apie 50 proc. vidutiniškai kasmet.

Vertinant paskolų apimtį pasikeitimą pagal suteiktų paskolų rūšis, galima teigti, kad ekonomikos nuosmukio laikotarpiu (nuo 2008 m. ketvirtojo ketvirčio iki 2011 m. trečiojo ketvirčio) labiausiai sumažėjo finansų institucijoms suteiktos paskolos (37,77 proc.). Privačioms įmonėms suteiktų paskolų apimtis sumažėjo 26,51 proc., fiziniams asmenims suteiktos paskolos – 14 proc. Tačiau kitų paskolų, t.y. tų paskolų, kurios suteiktos valdžios institucijoms bei valstybinėms ar savivaldybių įmonėms, apimtis padidėjo 103,15 proc.

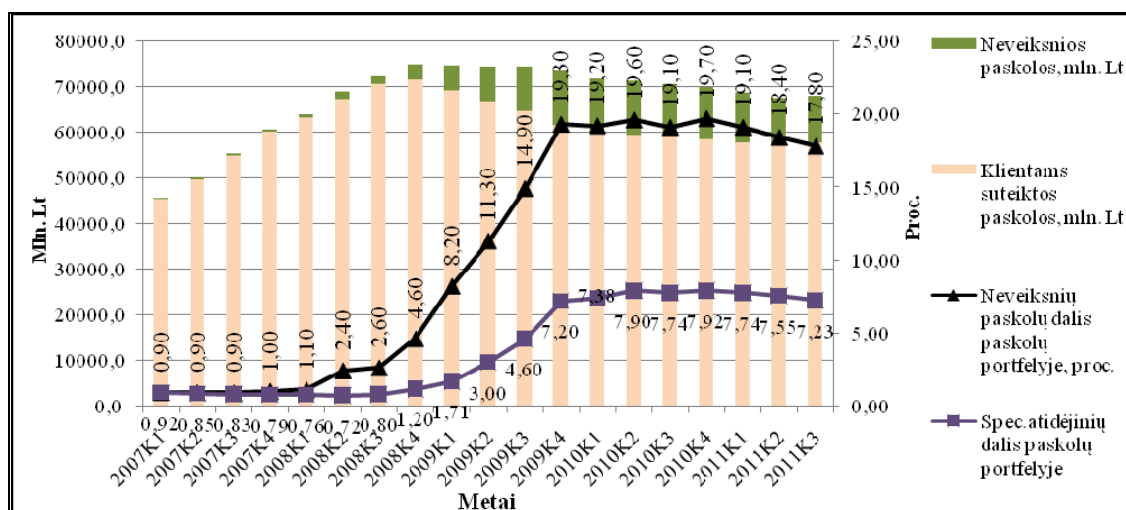
Valdžios institucijoms bei valstybinėms ar savivaldybių įmonėms suteiktų paskolų apimtį padidėjimą sąlygojo tai, kad neigiami ekonominiai pokyčiai turėjo neigiamos įtakos valdžios institucijų bei valstybinių ar savivaldybių įmonių veiklai. Kitaip tariant, ekonomikos nuosmukis sąlygojo blogėjančią valstybinių įstaigų bei valstybės ar savivaldybių įmonių finansinę būklę, o lėšų, reikalingų funkcijų vykdymui, trūkumas skatino šias įmones daugiau skolintis.

Tarkime, socialinio draudimo išlaidos. Ekonomikos nuosmukio laikotarpiu, 2010 m. lyginant su 2008 m., „Sodros“ pajamos sumažėjo 6,52 proc., o išlaidos padidėjo 4,84 proc. Įmokų sumažėjimą lėmė ženkliai išaugęs nedarbo lygis (12,20 p.p.), mažėjantis darbo užmokestis bei „šešėlinė ekonomika“, kurios mastai ženkliai išauga esant blogai ekonominei situacijai šalyje.

Gyventojams ir privačioms įmonėms suteiktų paskolų apimtį mažėjimą sąlygojo tiek paskolų pasiūlos, tiek paskolų paklausos pokyčiai. Bankai, siekdami apsisaugoti nuo rizikos, atsargiau vertino klientus ir ėmė taikyti griežtesnes skolinimo sąlygas. Gyventojų ir įmonių paskolų paklausos pokyčius lėmė tai, kad dėl ekonomikos nuosmukio keitėsi gyventojų bei įmonių lūkesčiai dėl ateities, augo nenoras prisiimti papildomus įsipareigojimus. Esant blogoms ekonominėms perspektyvoms, įmonių, prašančių finansavimo, mažėja, ekonomikos nuosmukio laikotarpiu įmonės atideda investicinius planus. Lietuvos bankas (2010) paskolų portfelio mažėjimą ekonomikos nuosmukio laikotarpiu aiškina taip: reikšmingą paskolų portfelio dalį sudaro suteiktos paskolos, skirtos nekilnojamojo turto veiklai finansuoti, o būtent šios rinkos aktyvumas ekonomikos nuosmukio laikotarpiu ženkliai sumažėjo.

Taigi, tyrimo metu nustatyta, kad Lietuvos ekonomikai perėjus į lėtėjimo fazę, Lietuvos bankų sistemos paskolų portfelis „susitrauktė“ bei keitėsi paskolų portfelio struktūra (pagal paskolų gavėjus). Tačiau neigiami ekonominiai pokyčiai sąlygoja ne tik kiekybinius pokyčius, bet keičia ir paskolų portfelio kokybę. Lietuvoje veikiančių bankų paskolų portfelio kokybę vertinama analizuojant nuvertėjusių paskolų ir specialiųjų atidėjimų kitimą, nuvertėjusių paskolų ir paskolų portfelio santykį bei specialiųjų atidėjinių ir paskolų portfelio santykį. Šiuos rodiklius Lietuvos bankas įvardija kaip svarbiausius, padedančius identifikuoti paskolų portfelio kokybę.

3 paveiksle yra pateikiamas neveiksnių paskolų, t.y. paskolų, kurių grąžinimas yra uždelstas ilgiau negu 60 dienų, tačiau nenuvertėjusių, ir nuvertėjusių paskolų (tų, kurioms sudaryti specialieji atidėjimai), rodiklis ir jo kitimas 2007-2011 m. laikotarpiu (dėl duomenų trūkumo imamas 2007-2011 m. laikotarpis).



3 pav. Lietuvos bankų sistemos neveiksnių paskolų ir jų dalies bei specialiųjų atidėjimų dalies paskolų portfelyje dinamika 2007-2011 m. laikotarpiu

Analizuojant Lietuvos banko pateikiamus duomenis apie neveiksnių paskolų ir specialiųjų atidėjimų kitimą bei jų dalies Lietuvos bankų sistemos paskolų portfelyje pokyčius nustatyta, kad ekonomikos nuosmukio laikotarpiu paskolų portfelio kokybė blogėjo. Tai rodo 2007-2011 m. laikotarpiu stebimas ženklus neveiksnių paskolų ir jų dalies bankų paskolų portfelyje padidėjimas (padidėjo 16,90 p.p.). 2007 m. pirmąjį ketvirtį 0,90 proc. paskolų portfelio sudarė neveiksnių paskolos, kai tuo tarpu 2011 m. trečiąjį ketvirtį – 17,80 proc. 2007 m. pirmąjį ketvirtį bankų paskolų portfelyje neveiksnių paskolų buvo už 407,34 mln. Lt, o 2010 m. ketvirtąjį ketvirtį – už 11 492,72 mln. Lt. Pastebėtina tai, kad Lietuvos bankų sistemos paskolų portfelio augimo tempas ėmė lėtėti nuo 2007 m. ketvirtąjo ketvirčio, o nuo 2009 m. pirmojo ketvirčio bankų paskolų portfelis pradėjo mažėti. Tuo tarpu, analizuojant neveiksnių paskolų kitimą, matoma, kad neveiksnių paskolų dalis paskolų portfelyje pradėjo didėti nuo 2008 m. pirmojo ketvirčio (padidėjo 0,10 p.p. lyginant su 2007 m. ketvirtuoju ketvirčiu). Taigi, galima teigti, kad bankų paskolų portfelio kokybė pradėjo blogėti anksčiau, nei ėmė „trauktis“ paskolų portfelis.

Neveiksnių paskolas apima tiek nenuvertėjusias paskolas, tiek nuvertėjusias paskolas, kurioms yra sudaryti specialieji atidėjimai. Specialieji atidėjimai rodo paskolų vertės sumažėjimą. Pagal Lietuvos banko duomenis, pateikiamus 3 pav. galima teigti, kad 2006-2011 m. laikotarpiu specialiųjų atidėjimų dalis paskolų portfelyje padidėjo 6,31 p.p. Nuo 2007 m. pirmojo ketvirčio iki 2008 m. trečiojo ketvirčio stebimas nežymus specialiųjų atidėjimų paskolų portfelyje svyravimas, o nuo 2008 m. trečiojo ketvirčio iki 2010 m. ketvirtąjo ketvirčio (išskyrus 2010 m. trečiąjį ketvirtį) matomas tolygus specialiųjų atidėjimų dalies paskolų portfelyje didėjimas (padidėjo 7,12 p.p.). M. Leikos (2010) teigimu, „bankų specialieji atidėjimai reiškia tai, kad jeigu bankai dabar norėtų parduoti savo paskolų portfelį, tai jo vertė būtų sudarytų specialiųjų atidėjimų dydžiu mažesnė nei prieš metus“ [1]. Didžiausia specialiųjų atidėjimų dalis paskolų portfelyje stebima 2010 m. ketvirtąjį ketvirtį (7,92 proc.), taigi,

galima teigti, kad 2010 m. ketvirtąjį ketvirtį bankų paskolų portfelio vertė buvo mažesnė 7,92 proc. arba 4620,43 mln. Lt.

Makroekonominių rodiklių pokyčio poveikio Lietuvos bankinės sistemos paskolų portfelio pasikeitimui įvertinimas. Gautų rezultatų ekonominis interpretavimas.

Atlikus komercinių bankų paskolų portfelio retrospektyvinę analizę 2006-2011 m. laikotarpiu, nustatyta, kad ekonomikos nuosmukio laikotarpiu keitėsi paskolų portfelio srautas į ekonomiką bei Lietuvoje veikiančių bankų paskolų portfelio kokybė. Todėl tikslinga išsiaiškinti, kokie veiksniai turėjo įtakos šiems paskolų portfelio pokyčiams. Kintamieji, kurių įtaka Lietuvos bankinės sistemos paskolų portfeliui yra vertinama, pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė

Dauginės regresinės analizės egzogeniniai kintamieji

Nepriklausomi kintamieji
Valstybės skola (X_1)
Užimtumas (X_2)
Vidutinis mėnesinis Bruto darbo užmokestis (X_3)
Pelningumas (X_4)
Įmonių materialinės investicijos (X_5)
Būsto kainos (X_6)
Vidutinė svertinė paskolų portfelio palūkanų norma (X_7)

Šaltinis: sudaryta darbo autorių pagal Sorg, M., Tuusis, D. (2009), LB „Finansinio stabilumo apžvalga (2009;2011), Tupėnaitė, L., Kanapeckienė, L. (2009)

Atliekant veiksmų įtakos analizę, siekiama nustatyti, kaip ekonominių rodiklių – valstybės skolos, vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio, gyventojų užimtumo, įmonių pelningumo, būsto kainų, vidutinių paskolų palūkanų normų, privačių įmonių materialinių investicijų (egzogeninių kintamųjų) – pokyčiai paveikė komercinių bankų paskolų portfelį.

Pritaikius Helvingo metodą iš 3 lentelėje pateikiamų nepriklausomų kintamųjų sudaryta tinkamiausių veiksmų kombinacija, kuri tiksliausiai paaiškina bankų paskolų portfelio pokyčius 2006-2011 m. laikotarpiu. Nustatyta, kad tinkamiausias analizuoti derinys, t.y. bankų klientams suteiktų paskolų tendencijas geriausiai paaiškina, vidutinės svertinės paskolų palūkanų normos, būsto kainų ir valstybės skolos rodiklių derinys ($H_{51} = 1,192$, kur reikšmė didžiausia).

Tačiau, prieš atliekant dauginę regresinę analizę, atlikta duomenų išskirčių analizė bei kintamųjų multikolinearumo, autokoreliacijos tyrimai. Duomenų išskirčių analizė atliekama siekiant išsiaiškinti, ar laiko eilutėje nėra duomenų, labai išsiskiriančių iš kitų duomenų, ir galinčių iškreipti rezultatus. Duomenų išskirtims nustatyti pritaikyti liekamųjų paklaidų analizės (Stebėjimo įtakos indeksas h_j), standartizuotos liekanos (e_j) ir Kuko mato metodai. Pagal apskaičiuotą Stebėjimo

įtakos indeksą ($h_i < 0,364$), Standartizuotą liekaną ($|e_i| < 3$) bei Kuko matą ($D_i < F_{0,05(4;18)}$) nustatyta, kad išskirčių nėra. Norint nustatyti, ar nepriklausomi kintamieji tarpusavyje nekoreliuoja, t.y. neįtakoja vienas kito, atliktos autokoreliacijos, heteroskedastiškumo bei multikolinearumo analizės. Autokoreliacijos diagnostika atlikta naudojantis Durbin-Watson testą (tikrinama su 95 proc. reikšmingumo lygmeniu). Gauta faktinė Durbin-Watson kriterijaus reikšmė lygi 2,718, teorinė $D_u = 1,407$, $D_L = 0,832$. Pritaikius Durbin-Watson metodą nustatyta, kad negalima daryti statistinių išvadų apie tai, ar autokoreliacija yra, ar jos nėra, bet modelį taikyti galima, nes $2,593 < 2,718 < 3,168$. Kintamųjų multikolinearumo diagnostika atliekama naudojant porinių koreliacijos koeficientų matricą ir dispersijos mažėjimo daugiklį (VIF). Modelis nepasižymi multikolinearumu, nes nei viena porinės koreliacijos koeficientas nepasižymi multikolinearumu ($|r_{ij}| < 0,8$), ir dispersijos mažėjimo daugiklis (VIF) nėra didesnis už nustatytą kritinę ribą ($VIF < 4$).

5 lentelė

Dauginės regresinės analizės parametrai

Kintamieji	Standartizuotas Beta koeficientas	Reikšmingumas	Daugialypės koreliacijos koeficientas	Koreguotas determinacijos koeficientas
Valstybės skola	11,80	76,00 proc.	0,941	0,867
Būsto kainos	78,40	100,00 proc.		
Vidutinė svertinė paskolų portfelio palūkanų norma	-28,50	98,40 proc.		

Pagal apskaičiuotą daugialypės koreliacijos koeficientą ($r = 0,941$) galima teigti, kad ryšys tarp bankų paskolų portfelio (endogeninis kintamasis) ir valstybės skolos, būsto kainų, vidutinės svertinės paskolų palūkanų normos (egzogeniniai kintamieji) pokyčių yra labai glaudus. Apskaičiuotą determinacijos koeficiento reikšmingumą patikrinus Fišerio kriterijumi nustatyta, kad determinacijos koeficientas yra reikšminis ($F_{\text{fakt.}} 46,807 > F_{\text{teor.}} 3,098$). Todėl galima teigti, kad endogeninio kintamojo kitimą 86,70 proc. lemia egzogeninių kintamųjų kitimas, o 13,30 proc. – kiti neįvertinti veiksniai. Standartizuotos beta koeficientų reikšmės rodo, kad valstybės skolos ir būsto kainų didėjimas sąlygoja paskolų portfelio apimties didėjimą. Tarp paskolų portfelio pokyčių ir vidutinės svertinės paskolų portfelio palūkanų normos pokyčių egzistuoja atvirkštinė priklausomybė: didėjant vidutinei svertinei paskolų portfelio palūkanų normai komercinių bankų paskolų portfelis mažėja, o palūkanų normai mažėjant – klientams suteiktų paskolų apimtis didėja, kas daro tiesioginę įtaką vedamai aktyvų ir pasyvų valdymo strategijai, šiuo atveju – teigiamą. Vertinant kintamuosius pagal jų reikšmingumo lygį nustatyta, kad būsto kainų pokyčiai yra reikšmingiausias Lietuvos bankų sistemai priklausančių bankų paskolų portfelio kitimą sąlygojantis

veiksny, o mažiausiai reikšmingas – valstybės skolos pasikeitimas.

Ekonomikos nuosmukio laikotarpiu valstybės skola didėjo dėl didėjančio šalies biudžeto deficito. Valstybės skolą J. Kasperiūnienė (2009) įvardina kaip vieną pagrindinių biudžeto deficito dengimo šaltinių. Lietuvos bankų paskolų portfelio retrospektyvos analizės metu nustatyta, kad ekonomikos nuosmukio laikotarpiu gyventojams ir įmonėms suteiktų paskolų apimtis mažėjo, o paskolos valdžios institucijoms bei valstybės ir savivaldybės įmonėms – didėjo. Dėl mažėjančių surenkamų pajamų ir didėjančių išlaidų, didėjo ir skolinimosi poreikis. Tačiau dauginės regresinės analizės rezultatai parodė, kad valstybės skola yra mažiausiai reikšmingas veiksnys, sąlygojantis paskolų portfelio pokyčius.

Kitas egzogeninis kintamasis, kurio kitimo įtaka vertinama – būsto kainos. Dauginės regresinės analizės rezultatai rodo, kad Lietuvoje veikiančių bankų paskolų portfelį daugiausia sąlygoja būsto kainų

pokyčiai. Per 2008 m. ketvirtąjį ketvirtį būsto kainų augimo tempas sulėtėjo, o 2009 m. pirmąjį ketvirtį lyginant su 2008 m. ketvirtuoju ketvirčiu būsto kainos sumažėjo 24 proc. Ekonomikos pakilimo

laikotarpiu Lietuvoje buvo suaktyvėjusi plėtra statybų ir nekilnojamojo turto rinkoje, didelė Lietuvos įmonių dalis savo augimą grindė vidaus rinkos naudojimu ir didele paklausa. Dėl didėjančios būsto paklausos, augo būsto kainos. Lietuvos bankų sistemai priklausantys bankai, konkuruodami dėl užimamos rinkos dalies ir nepakankamai vertindami skolininkų riziką, taikė liberalias skolinimo sąlygas, kas sąlygojo būsto paskolų dalies bankų paskolų portfelyje didėjimą ekonomikos pakilimo laikotarpiu.

Vidutinė svertinė paskolų portfelio palūkanų norma – tai skolos/paskolos kaina. Ekonomikos pakilimo laikotarpiu palūkanų normos ženkliai sumažėjo, kas didino paskolų paklausą. Ekonomikai perėjus į nuosmukio fazę, bankai griežčiau vertino riziką ir paskolų palūkanų normos padidėjo, o tai sąlygojo mažėjančią paskolų paklausą.

Išvados

Komercinių bankų aktyvų ir pasyvų valdymo ir struktūros formavimo politika terminų suderinamumo atžvilgiu nulemia, kokių palūkanų normos rizikos laipsnį prisiima bankas, kas daro tiesioginę įtaką paskolų portfelio kokybei. Palūkanų normos rizikos vertinimas pajamų spragos analizės metodu suteikia galimybę nustatyti, kokios aktyvų ir pasyvų strategijos laikosi komerciniai bankai skirtingais perkainojimo terminais. Jautrių palūkanų normai balanso straipsnių aktyvų ir jautrių pasyvų straipsnių verčių santykis rodo palūkanų normos riziką perkainojimo terminų suderinamumo atžvilgiu.

Banko paskolų portfelis apibrėžiamas kaip banko suteiktų paskolų, sugrupuotų pagal tam tikrus kriterijus (skolininkų tipas, palūkanos, paskirtis ir pan.) visuma, kurio struktūrą lemia banko kapitalo dydis, banko dydis, rinka, į kurią orientuojasi bankas (verslas, namų ūkiai, korporacinė bankininkystė) bei kiti veiksniai. Vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių banko paskolų portfelio struktūrą yra laukiamos pajamos. Kiekvienas bankas formuodamas paskolų portfelį siekia trijų pagrindinių tikslų: maksimalaus pelno esant mažiausiam įmanomam rizikos lygiui ir klientų skaičiaus didėjimo. Siekiant šių pagrindinių tikslų yra svarbus ne tik paskolų portfelio formavimas, bet ir efektyvus jo valdymas. Paskolų portfelio valdymas apima visas įmanomas procedūras, susijusias su banko paskolų portfelio, t.y. portfelio planavimas, formavimas, kreditavimo politikos ir procedūrų reglamentavimas bei nuolatinė išduotų paskolų ir skolininkų finansinės būklės kontrolė. Vienas svarbiausių ir sudėtingiausių paskolų portfelio valdymo etapų – tai nuolatinis išduotų paskolų vertinimas siekiant nustatyti tikrąją konkrečios paskolos ar viso portfelio vertę. Teisingos ir tinkamai parengtos paskolų portfelio valdymo procedūros „padeda“ bankas disponuoti „sveiku“ paskolų portfeliu. Visa tai tampa itin aktualu, kai išauga ekonomikos recesijos pasireiškimo tikimybė.

Cikliniai ekonomikos svyravimai sąlygoja paskolų portfelio kiekybinius bei kokybinius pokyčius. 2007 m. JAV prasidėjusi finansų krizė, turėjo įtakos ir Lietuvos ekonomikai: 2008 m. antroje pusėje pradėjo mažėti Lietuvos ekonomikos aktyvumas ir šalyje prasidėjo ekonomikos nuosmukis, kuris sąlygojo Lietuvos bankų sistemos paskolų portfelio pokyčius. 2006-2011 m. laikotarpiu Lietuvos bankų sistemos paskolų portfelis

bankų aktyvuose sudarė 73,70 proc. vidutiniškai per vieną ketvirtį. Paskolų portfelio dalis bankų turte pradėjo mažėti nuo 2009 m. pirmojo ketvirčio (sumažėjo 10,22 p.p.). nustatyta, kad ekonomikos nuosmukio laikotarpiu labiausiai sumažėjo finansų institucijos suteiktos paskolos (37,77 proc.), o mažiausiai – fiziniams asmenims suteiktos paskolos (14,00 proc.). Nustatyta, kad valdžios institucijoms bei valstybinėms ar savivaldybių įmonėms suteiktos paskolos padidėjo 103,15 proc. Atlikus Lietuvoje veikiančių bankų paskolų portfelio kokybės analizę 2007-2011 m. laikotarpiu nustatyta, kad neveiksnių paskolų dalis paskolų portfelyje pradėjo didėti nuo 2007 m. ketvirtąjo ketvirčio (padidėjo 0,10 p.p.), o 2011 m. trečiąją ketvirtį palyginus su 2007 m. pirmuoju ketvirčiu nustatyta, kad neveiksnių paskolų lyginamasis svoris aktyvuose padidėjo 16,90 p.p. 2007-2011 m. laikotarpiu specialieji atidėjimai padidėjo 6,31 p.p. 2007 m. paskolų portfelio vertė sumažėjo 416,39 mln. Lt, o 2011 m. – 4173,15 mln. Lt. Dauginės regresinės analizės metu nustatyta, kad didžiausios įtakos šiems paskolų portfelio pokyčiams turėjo valstybės skolos, būsto kainų ir vidutinės svertinės paskolų portfelio pokyčiai 2006-2011 m. laikotarpiu.

Literatūra

- Bankų paskolų nuvertėjimas – faktas be rezultato. (2010, liepos 26 d.). Prieiga per internetą: <http://finansai.eversus.lt/naujienos/1434>.
- Eshlaghy, A. T., Shahriari, M. Bank Loan Portfolio, an MQLP Based Modeling. *International Research Journal of Finance and Economics*. Issue 80 (2011).
- Finansinio stabilumo apžvalga (2009, 2010, 2011). *Lietuvos bankas*. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/finansinio_stabilumo_apzvalga.
- Finansinio stabilumo rodikliai ir kita statistika. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/finansinio_stabilumo_rodikliai_ir_kita_statistika.
- Gagilaitė, N. (2008). Duomenų gavybos technologijų taikymas, sudarant kredito rizikos vertinimo modelius. *11-osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Mokslas – Lietuvos ateitis“ [elektroninis išteklius]*, 2008 m. balandžio 9-11 d.
- Henke, S., Burghof, H. P., Rudolph, B. (1998). Credit Securitization and Credit Derivatives: Financial Instruments and the Credit Risk Management of Middle Market Commercial Loan Portfolios. Prieiga per internetą https://www.ifk-cfs.de/fileadmin/downloads/publications/wp/98_07.pdf.
- Jasevičienė, F., Valvonis, V. (2003). Paskolų vertinimas: tarptautinė ir Lietuvos praktika. *P pinigų studijos*, 2003 m. Nr. 1.
- Kancerevyčius, G. (2009). *Finansai ir investicijos*. Kaunas: Smaltijos leidykla.

- Kasperiušienė, J. (2009). Valstybės skola: raida, struktūra ir įtaka Lietuvos ekonomikai. (Magistro darbas, Mykolo Riomerio universitetas).
- Kropas, S. Lietuvos bankininkystė: mitai ir tikrovė. (2009, vasario 27 d.). *Lietuvos bankų asociacija* Prieiga per internetą: http://www.lba.lt/go.php/lit/Lietuvos_bankininkyste_mitai_ir_tikrove/48/1.
- Kuodis, R. Gyvenimas be bankų, kokius žinojome. (2010, vasario 16 d.). *Valstybė*.
- Lakštutienė, A., Breiterytė, A., Rumšaitė, D. (2009). Stress Testing of Credit Risk Lithuania Banks under Simulated Economical Crisis Environment Conditions. *Inžinerinė ekonomika*, 5.
- Leika, M. (2008). Finansų sistemos stabilumas – Centrinio banko tikslas. *Pinigų studijos*, 2008 m. Nr. 1.
- Lithuanian economy. *Pinigų studijos*, 2011 m. Nr. 1.
- Mačerinskienė, I., Ivaškevičiūtė, L. Banko paskolų portfelio valdymo tyrimo metodologiniai aspektai. *Socialiniai mokslai*, 2000, Nr. 5 (26).
- Mačiulis, N. Nevaldomų lūkesčių ekonomika. (2011 m. kovo 10 d.). *Veidas*.
- Natkevičienė, R. (2010). Namų ūkių ekonominių lūkesčių ir makroekonominių procesų sąsajų vertinimas Baltijos šalyse. (Magistro darbas, Vytauto Didžiojo universitetas).
- Račickas, E., Vasiliauskaitė, A. Global financial crisis and it's impact on Lithuanian economy. *Ekonomika ir vadyba*, 2010, 15.
- Ramanauskas, T. (2011). A macro econometric model with the financial sector for the case of the
- Smalenskas, G. (2008). *Finansai*. Vilnius: Homo liber.
- Sorg, M., Tuusis, D. Does interest rate matters: Empirical Study of Estonian Private Persons. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*. 2009. 3/1.
- Stankevičius, P. Ekonominės krizės ir jų raiška Lietuvoje. *Lietuvos konkurencingumas ir socialinė sanglauda: Ekonominės ir socialinės politikos studijos VII*, Mokslinių straipsnių rinkinys (VII), 2010.
- Šarkinas, R. (2008). Pasaulio finansų krizės pamokos Lietuvai. *Pinigų studijos*, 2008/2.
- Timinskaitė, V. Statybos ir nekilnojamojo turto rinka ekonominės krizės kontekste. *14-osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos? Mokslas – Lietuvos ateitis“ [elektroninis išteklius], 2011 m. teminės konferencijos straipsnių rinkinys*, 2011.
- Tupėnaitė, L., Kanapeckienė, L. Nekilnojamojo turto kainų burbulas ir jo pasekmės Baltijos šalims. *Mokslas – Lietuvos ateitis*. 2009, tomas 1, Nr.1.
- Vartotojų pasitikėjimo rodiklis. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1600>
- Miller, R. L., VanHoose, D. D. (2000). *Money, Banking and Financial Markets*.
- White, G. The Analysis and Use of Financial Statements/ White, G.I., Sondhi, A.C., Fried, D., 3rd edition. John Wiley & Sons. Inc.2003. p.215.

Summary

The chosen strategy of the bank asset and liability management allows for achievement of banking harmony in the bank's performance, i.e. the balance in combining its striving for maximalisation of the profit at the same

time ensuring its liquidity with the least risk. Research works describe three asset and liability management strategies: *zero, positive, negative NII strategies in asset and liability management*. Whatever strategy commercial bank applies in its performance, it shows that is able to follow contemporary systemic approach in asset and liability management, what has direct impact not only on the bank's performance, but also the profit. One of the most important ratios allowing for evaluation of the success of assets and liabilities systemic management in commercial banks, is *Net interest income* (NII) calculated as the interest difference between sensitive assets and liabilities. *Net interest income* (NII) shows management strategy chosen by commercial banks, oriented at decreasing the performance risk. Changes in net interest income in performance of commercial banks occur due to the NII between the volume of interest-rate-sensitive assets and the volume of interest-rate-sensitive liabilities. Bigger NII of a commercial bank in absolute terms - bigger change in net interest income during the analyzed period.

When choosing the asset and liability management strategy, it is important to choose an optimal balance structure via interest rate cycle, and to keep banking activity *concordance*. If a bank seeks for *positive strategy*, risk increases, but net interest volume also increases, then the commercial bank is expanding its activities, its interest is growing, the share of interest-insensitive liabilities in the total volume of liabilities is increasing. If a bank chooses the model of asset and liability management strategy oriented at negative (NII), then business cycle is narrowing, interest is decreasing and the share of interest-sensitive liabilities in the total volume of liabilities is increasing, the volume of fixed rate and longer term loans is increasing. Trying to hedge against interest rate fluctuations and instability in the financial market the best option would be zero strategy, because the bigger NII, the higher risk the bank faces.

Loan portfolio of a bank is defined as total of all loans issued by a bank classified by certain criteria (type of lending, interest, purpose, etc.), structure of the loan portfolio is determined by amount of the bank's capital, size of the bank, target market segment of the bank (business, private households, corporative banking) and other factors. Expected revenue is one of the key factors determining the structure of the bank's loan portfolio. In the process of formation of the loan portfolio each bank pursues three key objectives: to maximise profit, to maintain the least possible risk level and to increase number of customers. In order to achieve the above key objectives, it's important to focus not only on formation of the loan portfolio itself, but its effective management as well. Loan portfolio management comprises of all available procedures related with the bank's loan portfolio, i.e. planning and formation of the portfolio, regulatory measures applied to credit

policy and procedures also continuous control of issued loans and financial status of debtors. One of the most important and complex stage of the loan portfolio management is continuous assessment of issued loans in order to determine the real value of a particular loan or the total portfolio. Correct and appropriately prepared procedures of the loan portfolio management enable the bank to have a „sound“ loan portfolio. All these factors become particularly relevant in view of increased likelihood of economic recession.

Cyclical economic changes result in qualitative and quantitative changes in the loan portfolio. Financial crisis that began in the USA in 2007 also had an effect on the economy of Lithuania: the country's economy has started contracting in the second half of 2008 and Lithuania entered into the economic recession period, which determined changes in the loan portfolio of the Lithuanian bank system. In 2006-2011 a share of loan portfolio in assets of the banks of the Lithuanian banking system accounted for in average 73,70 % per quarter. A share of loan portfolio in assets of the banks has started decreasing since the first quarter of 2009 (drop by 10,22 pp.). As the results of analysis show, the biggest drop in the economic recession period was recorded in the sector of loans issued

by financial institutions (37,77 %), and the least – in loans granted to private persons (14,00 %); while a share of loans granted to governmental authorities and state-owned or municipal enterprises increased by 103,15 %. Quality analysis of the loan portfolio of the banks operating in Lithuania over the period of the years 2007-2011 showed that a share of non-performing loans in the loan portfolio had started increasing since the 4th quarter of 2007 (increase by 0,10 pp.), and comparative weight of non-performing loans in assets increased by 16,90 pp. in the 3rd quarter of 2011, as compared with the 1st quarter of the same year. In 2007-2011, special provisions increased by 6,31 pp. In 2007 value of the loan portfolio decreased by 416,39 mln. Lt, and in 2011 m. – by 4173,15 mln. Lt. Results of the performed multiple regressive analysis show that changes in the government debt, housing prices and average leveraged loan portfolio in 2006-2011 had the major impact on changes in the above mentioned loan portfolios.

Angelė Lileikienė. Mokslinis laipsnis – socialinių mokslų daktarė. Darbovietė – Šiaulių universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Ekonomikos katedra, docentė, VŠĮ Vakarų Lietuvos verslo kolegija, direktorė. Mokslinių tyrimų kryptis – finansai, finansų rinkos ir institucijos. Adresas: Šilutės pl. 2, LT- 91110 Klaipėda. El. paštas: angele.lileikiene @vkvk.lt.

Gintarė Žebrauskytė. Šiaulių universitetas, Socialinių mokslų fakultetas. Mokslinių tyrimų kryptis – socialiniai mokslai. Adresas: Architektų g. 1, Šiauliai. El. paštas: gintare.zebrauskyte@gmail.com.